

Peter Nobel

Samerna, lagstiftaren och FN

1 Vilka är samerna?

De är Sveriges enda urfolk, förmodligen det enda i Europa.

Vad är ett urfolk? Definitionen i ILO konventionen 1989 (169) om infödda, stambefolkningar och urfolk, kan något förenklat skrivas så: Folk som betraktas som ursprungliga till följd av deras härkomst från folk, som bebodde ett geografiskt område före och vid tiden för erövringen, besittningstagandet eller exploaterandet från den nuvarande statens sida. Sverige har inte ratificerat denna konvention trots utfästelser att under vissa förutsättningar göra så alltsedan dess tillkomst.

En arbetsgrupp inom FN uppställde 1996 följande kriterier för urfolk, som lades till grund för den deklaration om urfolks rättigheter, som antogs av FN 2007 med anslutning även av Sverige:

”Först på plats vad gäller besittning och användning av ett specifikt område; -Frivilligt vidmakthållande av kulturell särart såsom: språk, samhällsorganisation, religion och andliga värderingar, näringar, regelverk och institutioner. -Självidentifikation men även erkännande från andra grupper eller statliga myndigheter sida. -Erfarenheter av förtryck, marginalisering, frånhållande av rättigheter, uteslutning eller diskriminering var sig dessa förhållanden består eller inte.”

Europarådet antog 1994 en Ramkonvention för skydd av nationella minoriteter, men utan definition av vilka det skall vara. Varje stat får bestämma det inom sitt territorium. För Sveriges del blev det i bokstavsordning: Finnar, judar, meänkieli, romer och samer. Det har inneburit vissa språkliga och kulturella rättigheter för dessa grupper.

Samerna uppfyller alla kriterier för urfolk. De stora framstegen inom arvsbiologisk forskning ger åtskillig kunskap om dem och deras tidiga

historia. Man vet att en anmoder befann sig för ca 18 000 år sedan i Pyrenéernas nordsluttning. Hennes och stamfrändernas avkomlingar måste sedan ha följt renar och andra djur norrut efter den smältande inlandsisen till dess avsmältningen för en tid avstannade i höjd med nuvarande dansk-tyska gränsen och Östersjöns sydkust. De böjde då av mot öster där de smälte samman med folkgrupper från Ural och Ladogas stränder. Sedan fortsatte vandringen norrut till Nordkalotten, där de undan för undan etablerade sig för ett par årtusenden sedan.¹ Jakt och fiske ska ha varit deras huvudnäringar. Hudar, rökt och torkad fisk och kött såldes på marknader vid Atlantens och Östersjöns kuster. En viktig produkt var rep av skinnet från valrossar och valar, vilket ger vid handen att de kanske jagat dessa djur likt inuiterna med harpun eller genom att driva in dem på grunt vatten och där döda dem. En fransk upptäcktsresande skriver på 1800-talet om "havslappar, Lapons maritimes" i Nordnorge, som levde på torskfiske.²

Om renarna! De är det enda hjortdjur som helt anpassat sig till ett arktiskt klimat. De betar sommartid av fjällens lavar och när dessa på vintern täcks av snö och is vandrar renarna ner i skogsbältet där lavar och unga skott på barrträden tjänar som föda. Renarna, från början endast jaktbyte ska tidigt ha hållits av samerna som drag- och lastdjur samt för köttets och mjölkens skull. Uppgifterna om när samerna övergick till nomadiserande renskötsel i stor skala går isär. Troligen har det skett undan för undan för att vara helt etablerat på 1600-talet. Det har inte gällt alla samer. Andra har varit enbart jägare, fiskare, jordbrukare eller konsthantverkare.

Samerna och deras marknader omnämns i isländska sagor och Snorre Sturlassons Kungasagor, här kallade "kvener", vilken benämning levde kvar länge i Norge som en något nedsättande benämning på samma sätt som ordet "lappar" varit det i Sverige och Finland.³ Olaus Magnus berättar i sin historia om de nordiska folken 1555 om samerna och deras seder och beskriver med beundran bl.a. hur de konstruerade och formade sina slädar – ackjor – lätta och med hudar av späda renar fästa undertill med håren bakåt för att ge bättre glid men motverka bakhalt. Samernas uppfinningar av ackjor och skidor – märk benämningen "skridfinnar"

¹ Karin Bojs: Min europeiska familj de senaste 54 000 åren. Bonniers 2015.

² Paul de Chaillu: Un hiver en Laponie. Paris 1884.

³ Ordet "quenar" förekommer i gamla källor som beteckning för dem, som förde samernas varor till marknaderna. I övrigt har jag ingen kunskap om det funnits eller finns ett folkslag kallat "kvener".

– finns också beskrivna långt tidigare.⁴ De var de enda som vintertid kunde färdas kors och tvärs i Norrlands inland. De varor de nu förde till marknadsplatserna vid Norges och Sveriges växande nordliga kustsamhällen bl.a. pärlor av flodmussla samt hudar av ekorre och vessla – gråverk och hermelin – var av renässanstidens furstar och adel högt eftertraktade. Gustav Vasa, uppmärksam på allt som kunde berika kungamakten tillsatte fogdar för att beskatta dessa inkomster. Under 1600-talet inledde finska och svenska nybyggare en omfattande kolonisation av Norrlands inland. Samtidigt bedrevs ett energiskt missionsarbete för att utrota samernas religion till förmån för den svenska statskyrkan. En same ska med sin trolltrumma ha bränts på bål i laga ordning dömd därtill.⁵ Sommaren 1743 företog Linné sin berömda lappländska resa varefter han hemkommen lät sig avmålas i samisk dräkt. I sin berömda reseskildring, som dessvärre inte publicerades förrän i det seklets slut uttryckte han sympati och medkänsla med samerna i deras undanträngda och rättslösa situation och resultatlösa vädjanden till "överheten".

2 Samepolitiken i korthet 1880–1980

Den svenska staten försökte lösa konflikterna mellan nybyggarna och "lapparna" med störst hänsyn till de förstnämnda främst genom olika gränsdragningar den "odalgränsen", som långt ifrån alltid respekterades. Under senare delen av 1800-talet och början av det följande århundradet präglades samepolitiken och lagstiftningen av den tidens rasism. Det belyses av begrepp som "lappskolor" och "lappfogdar". I början av förra seklet förekom tvister med Norge sedan "svenska" renar gått över gränsen till mark, som brukades av norska nybyggare. Detta löstes så av de svenska myndigheterna, att renar och deras ägare tvångsförflyttades under hot om avskjutning ända ner till Idre i Dalarna med åtföljande svårigheter och konflikter.

En invecklad och ofta reviderad lag om renskötsel 1886 gav dock samerna ensamrätt till renskötsel i landet, men ledde även till en uppdelning och splittring av samerna i renskötare och övriga. Renskötsel är nämligen förbehållen renägande samer och får endast bedrivas i samebyar av dess medlemmar. En sameby är inte någon by i vanlig bemärkelse utan kan liknas vid en ekonomisk förening, som för renskötsel förfogar över en

⁴ NE.

⁵ Trolldomsparagrafen togs bort ur lagboken 1779.

begränsad landremsa oftast i nordvästlig till sydöstlig riktning från norska gränsen och ner i skogsbältet. Några samebyar har annan begränsning. Förutom renskötsel följer rätten till jakt och fiske inom samebyns gränser. Samebyarna ca 50 till antalet kan upphöra, ombildas och förnyas. De renskötande samerna torde vara en mindre del, kanske en dryg tredjedel av Sveriges samer.

Förutom i Sverige finns samer i Norge, Finland och Ryssland på Kolahalvön. Någon exakt uppskattning av antalet kan inte göras eftersom så många samer övergivit eller tidvis överger samiskt levnadssätt och assimilerats i majoritetsbefolkningen och i någon mån etablerat sig i Kanada m.fl. länder. En händelse får belysa detta. Vid en internationell konferens i Gripsholm 1992 framträdde som kvällsunderhållning en same i traditionell samisk dräkt och framförde jojkar som han introducerade på engelska. Det var uppskattat. På fråga efteråt hur det kom sig att han talade så bra engelska svarade han: "Well, I'm working as a pilot in the British Airways". Så med reservation för att de verkliga antalen till följd av assimilationen är betydligt större uppskattas antalet samer i Norge till ca 35 000, i Sverige 17 000, i Finland 5 700 och på Kolahalvön i Ryssland 2 000.⁶

Sveriges samer har grundlagsfästa rättigheter: 1974 års RF 2 §, 6 st.: "Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas"; 17 §, 2 st.: "Samernas rätt att bedriva renskötsel regleras i lag." Dessa grundlagsbestämmelser innehåller inga förpliktande handlingsdirektiv. För det krävs lagstiftning.

Det lagfästa systemet med samebyar har som nämnts lett till en splittning av Sverige samer i renägare och övriga. Enskilda samer, som ej fått medlemskap i en sameby och därmed uteslutits inte bara från renskötsel utan även från jakt och fiske har utan framgång drivit sina klagomål inför såväl svenska som internationella rättsinstanser. Vattenregleringarna har ställt fiskesamers bostäder under vatten utan ersättning. Samer har utsatts för rasistiska angrepp och deras barn för mobbning i skolan. Svårigheterna har varit av social, ekonomisk och kulturell natur. Samtidigt har samisk kultur – inte minst nyskapande sådan – och historia på senare tid alltmer uppmärksammas och uppskattats.

Renskötarna och samebyarna och den nedärvda samekulturen liksom jakt- och fiskerättigheter däremot har mött svårigheter och tagit skada

⁶ NE.

av det moderna samhällets anspråk på mark för gruvdrift, numera även vindkraft, vattenkraft, turism, fritidsfiske och jakt samt militära ändamål m.m. Gruvor, kraftverksdammar och skjutfält medför markförstöring för lång tid eller för alltid. I fråga om jakt och fiske är det ingrepp i viktiga binärningar. Vindkraftverk skrämmer bort renarna från stora områden. Renarna kanske tar vindkraftverkens vingar för örnar och går dem ej närmare än ca 4 km.

Trots flitigt lagstiftande om såväl rennäringen som andra frågor, t.ex. jakt och fiske har inga avgörande framsteg gjorts vad gäller en rimlig avvägning mellan rensköttande samers, d.v.s. ursprungsbefolkningens krav och det svenska majoritetssamhällets. Samerna är i absolut minoritet i varje kommun i landet. Deras intressen och rättigheter väger lätt mot näringslivets och Norrlandskommunernas.

1965 antog FN en viktig konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Den trädde i kraft 1969 med anslutning, ratificering, även av Sverige. Art. 1 definierar begreppet rasdiskriminering så här: "I denna konvention avser uttrycket "rasdiskriminering" varje skillnad, undantag, inskränkning, eller företräde på grund av ras, hudfärg, härstamning eller nationellt eller etniskt ursprung, som har till syfte eller verkan att omintetgöra eller inskränka erkännandet, åtnjutandet eller utövandet, på lika villkor av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller andra områden av det ofrentliga livet."

Definitionen är uttömmande, alldeles särskilt formuleringen "syfte eller verkan". Det är såväl avsikten som resultatet som räknas vart och ett för sig. Det går alltså inte att efteråt invända, att det, som inträffat inte var avsett. Det är effekten, verkan som räknas – s.k. effektdelikt.

Konventionen föreskriver också inrättandet av en kommitté för avskaffandet av rasdiskriminering, bestående av 18 "moraliskt högtstående och erkänt opartiska personer" valda av FN:s generalförsamling: "The Committee for Eradication of Racial Discrimination", CERD. (Denna kommitté blev sedan en förebild för övriga FN-kommittéer på området mänskliga rättigheter.)

De stater som anslutit sig till konventionen, f.n. 179, har att regelbundet inkomma till CERD med en rapport om hur man efterlevt den. Sedan rapporten granskats diskuteras den och dess innehåll av CERD med en delegation från medlemsstatens regering varpå CERD avger ett omdöme med rekommendationer till staten ifråga. Sedan tiden kring millennieskiftet tar CERD även emot rapporter från frivilligorganisationer

och andra intressenter. Detta kan förmodas ha bidragit till sanningshalten i medlemsstaternas rapporter och göra diskussionerna kring dem mer meningsfulla. Alltsedan början är det framförallt på två områden, som Sverige kritiserats av denna FN kommitté: Det ena är bristen på respekt för samernas rättigheter, som avhandlas här. (Det andra gäller förbud mot rasistorganisationer.) Här kan tilläggas, att 1969 års Wienkonvention om traktaträtt, som Sverige givetvis också är anslutet till i artikel 26 föreskriver att staterna i god tro skall följa ingångna internationella traktater och utan att hänvisa till hinder i den inhemska lagstiftningen.

3 Utebliven lagstiftning och internationell kritik

Omkring 1980-talet började saker hända, men ledde de till något av betydelse?

Osäkerheten om renbetesrättens innebörd, när det gäller rätten till mark, sedvanerätt och urminnes hävd har lett till konflikter av skilda slag. I HD:s dom 1985 om rätten till de s.k. skattefjällen i Jämtland ogillades ju samerna talan, men domen ansågs ändå i flera hänseenden som en framgång för deras sak eftersom rätten i och för sig till renskötsel, jakt och fiske erkändes som en grundlagsskyddad bruksrätt. HD:s dom uteslöt inte heller, att samer i norra Sverige under 1600-talet kunde ha betraktats som ägare.

1989 publicerades hela tre statliga utredningar med försök att fastställa och befordra samernas ställning och rättigheter. Efter dessa inrättades sametinget, vilket dock saknar makt; infördes en del förbättringar vad avser skolväsendet m.m. Däremot hade man inte kommit ur fläcken när det gällde samernas rättigheter som urfolk och rennäringen gentemot majoritetsfolket, näringslivets och de politiska majoriteternas i Norrland anspråk på mark och markförstöring liksom ingrepp i jakt och fiske till förmån för ortsbefolkning och turistnäring.

Ironiskt nog antogs exakt samma år 1989 av ILO den konvention om ursprungs- och stambefolkningar och deras rättigheter vars definition presenterats allra först i denna uppsats. Ironin ligger däri att en svensk regeringsdelegation med flit och engagemang deltog i utarbetandet av denna konvention och att den i allt väsentligt om den blev ratificerad av och gällande i Sverige skulle åstadkomma, vad Sveriges lagstiftare varken då eller ännu lyckats med, nämligen att tillgodose de rättvisa krav som

det samiska urfolket hittills och alltjämt förgäves ställt. Svaret från skiftande regeringar på frågan, om och i så fall när Sverige ska skriva på den här ILO-konventionen har ständigt varit detsamma, att visst ska man göra det, men först måste vissa gränsdragnings- och andra frågor utredas.” Utredningar har heller inte saknats. Man har brukat säga, att det gått en stor och två smärre utredningar per decennium.

Vad gäller riksdagsledamöterna i gemen har det sagts, att de har beröringsskräck vad gäller samefrågan. Inom regeringskansliet har samefrågan flyttats mellan olika departement. Under den s.k. alliansregeringen 2006–14 hamnade den och vilade hos jordbruksdepartementets ”Enhet för jakt, fiske och samefrågor”. ”Är det skottpengar på samer?”, undrade en samebys ordförande. Under nästa regering 2014–18 i samverkan mellan socialdemokrater och miljöpartister har samefrågan härbärgerats hos kulturdepartementet och hanterats med visst intresse där, men såvitt man kan se utan det inflytande hos regeringen i övrigt, som krävts för en genomgripande förändring av Sveriges förhållande till sitt ursprungsfolk.

2002 hade Hovrätten för Nedre Norrland avkunnat en dom i tvist om renbetesgränsen mellan ägarna till ca 600 smärre skogsfastigheter i Härjedalen och fem samebyar på svarandesidan, som gick samebyarna helt emot. De dömdes att betala 15 miljoner kronor i rättegångskostnader. HD hade vägrat prövningstillstånd. Domen väckte stort uppseende. Staten ingrep omsider och räddade samebyarna från den värsta ekonomiska katastrofen. Tingsrätten i Sveg och Hovrätten byggde sitt domslut på av kärandena återopade kartor och dokument. Denna dom har sedan utsatt för kritik för att ha byggt på felaktiga, missvisande eller missuppfattade kartor och dokument. Kritiken har främst framförts av Lars Rumar, en person med övertygande erfarenhet och kompetens bl.a. 40 års erfarenhet av arkivarbete med kartografisk och annan dokumentation.⁷ Rumar citerar Mauritz Bäärnhielm: ”Historieförfalskning – att använda dagens juridiska etiketter på det förflutnas verklighet.” Såväl kartografisk och annan arkivforskning liksom arkeologiska framsteg har i allt större utsträckning givit stöd åt samiska anspråk på hävd och tidigare markanvändning och stärkt deras rättsliga anspråk liksom i målet Girjas sameby mot staten, som i skrivande ögonblick väntar på HD:s besked om eventuellt prövningstillstånd.

⁷ Lars Rumar: *Historien och Härjedalsdomen, En kritisk analys*. Centrum för samisk forskning, Umeå Universitet 2014.

En utredning 2006 om rätt till jakt och fiske för andra än samer ”Jakt och fiske i samverkan” hörde till det som väckte särskilt ont blod bland dessa.

Av alla statliga utredningar är den som utfördes av den s.k. gränsdragningskommissionen under ledning av dåvarande landshövdingen i Falun, Sven Heurgren och medverkan av bl.a. nyssnämnde Lars Rumar, ”Samernas sedvanerätt” av särskild betydelse.⁸ Med undantag för ett par små vita fläckar, varav en var nyssnämnda Girjas, gjorde kommissionen klart hur gränserna gått för renskötarnas markanvändning i förhållande till jordbrukare och skogsägare i hela landet. Kommissionen ansåg sitt uppdrag slutfört 2006 och rekommenderade Sveriges anslutning till ILO-konventionen.

Efter någon tid tillsattes en samnordisk kommitté, sammansatt av såväl regeringsanställda sakkunniga som representanter för de finska, norska och svenska sametingen. Dess arbete resulterade i ett förslag till en nordisk samekonvention, som om den antogs skulle kunna biträdas även av Ryssland och representanter för Kolahalvöns samer. Konventionsförslaget togs på det hela väl emot av samerepresentanter och nu uppstod en diskussion huruvida man skulle inrikta sina krafter på att detta konventionsutkast skulle antas och släppa kravet på en anslutning till ILO-konventionen.

I februari 2011 uppvaktades Riksdagens konstitutionsutskott, KU, i samefrågan av dåvarande ärkebiskopen Anders Wejryd samt författaren till denna uppsats. KU beslöt då att organisera ett seminarium den 9 juni samma år om förslaget till nordisk samekonvention och så skedde.⁹ I seminariet medverkade KU:s dåvarande ordförande Peter Eriksson (MP), ytterligare några ledamöter av KU och riksdag, prof. Carsten Smith, Oslo, som varit ordförande i den kommitté, som utarbetat förslaget till nordisk samekonvention, f.d. justitierådet, prof. Bertil Bengtsson, landets främste expert på samerätt, prof. Hugh Beach, ledande expert på samernas förhållanden samt nyssnämnda initiativtagare, dessutom experter och samerepresentanter från Finland, Norge och Sverige. Seminariet var i och för sig lyckat. Innan vi skildes åt försäkrade en KU ledamot, att nu skulle man inte glömma bort samesaken, men så synes ha skett omgående.

⁸ SOU 2006:14.

⁹ Rapport från Riksdagen 2011/12: RFR 4, KU.

Utkastet till nordisk samekonvention skulle nu före ratificering och ikraftträdande granskas och bearbetas i förhandlingar mellan representerer för regeringarna och sametingen. Det skulle vara klart 2017. Så är i skrivande stund ännu inte fallet. Granskningarna ligger under förhandlingssekretess, men rykten inte utan hög sannolikhetsgrad förmåler, att det är den svenska regeringen som sätter käppar i hjulet.

Ett belysande fall av konflikt mellan samisk renskötsel och majoritetsfolket, där samerna förlorar var den mellan Vapstens sameby m.fl. och G E Nordic AB om koncession för gruvdrift i "Rönnbäcken K1 och 2" i Storumans kommun. Ärendet hade varit segdraget och föremål för omfattande publicitet. Samernas begäran om samråd blev dock inte tillmötesgått. Ett första regeringsbeslut att bevilja koncessionen hade upphävts av Högsta förvaltningsdomstolen med hänvisning till Miljöbalkens 3 kap. §§ 3–5 och 10 och hänsyn till vad rennäringen och en långsiktig hushållning med miljön krävde. Den 2 augusti 2013 beviljade regeringen ändå den begärda koncessionen med hänvisning till behovet av arbetstillfällen i kommunen och att gruvprojektet möjligen skulle kunna erbjuda ända upp till 1 000 sådana i upp till 15 år. – Och sedan?

Ändå hade dåvarande jordbruksministern med ansvar för samefrågorna den sommaren som gäst hos sametinget konstaterat samernas folkrättsliga ställning som urfolk och rätt till självbestämmande samt utlovat dialog, ett löfte som alltså snart sveks.

Vid samma tid hade också CERD efter sin återkommande granskning av Sverige framhållit samernas rätt till föregående och informerat samtycke m.m. som återkommer i de upprepade rekommendationer, som redovisas i slutet av denna uppsats. Som ett ödets pekfinger gick också Northland Resources AB i konkurs efterlämnande stora dagbrott, rostande maskinpark och annan förstörelse av renbetesmark i Pajala. Mot det projektet hade riktats omfattande protester och demonstrationer på plats av samer och anhängare, som till slut stoppades av polis.

I Finland och Norge är samernas svårigheter inte lika stora. Båda länder har till skillnad från Sverige införlivat rasdiskrimineringskonventionen med inhemsk rätt. I Norge är renbetesområdena, Finnmarken, långt ifrån av samma utsträckning som i Sverige, där de täcker mark från Tre-riksröset till Dalarna, mer än halva landet. I Finland saknas i stort sett fjäll och samerna är färre.

En obehaglig företeelse, som under senare år låtit höra talas om sig i Norge och Sverige är s.k. munkavleavtal, "gag-contracts", innebärande att ett exploateringsföretag köper samiskt medgivande med anse- nliga be-

lopp villkorade av absolut tystnad. Följaktligen vet man inte mycket om detta, men blotta rykten är ägnade att sprida misstro och osämja på mer än ett håll.

Var och en som i någon mån följt dessa frågor och lagstiftarens passivitet eller beröringsskräck måste någon gång ha förundrats över hur samerna visserligen protesterat men ändå underkastat sig dessa återkommande angrepp mot deras näring, kultur och levnadssätt. I en – mycket spännande – samisk roman läste jag om vad som skulle kunna hända om någon eller några av dem en dag förlorar tålamod och omdöme – sabotage.¹⁰

En rättsstatlig lösning i enlighet med internationell rätt är nödvändig i konflikten mellan majoritetssamhällets krav på utnyttjande av naturtillgångar, ekonomisk utveckling och arbetstillfällen å den ena sidan och det samiska urfolkets rätt till fortsatt existens å den andra.

4 Granskningen inför FN-kommittén i maj 2018 och reaktionerna på den

Sveriges senaste rapport till CERD inkom 11 januari 2017, diskuterades den 3–4 maj 2018 varpå CERD avgav sitt utlåtande den 6 juni samma år.¹¹

Rapporten är på 29 s. uppdelad i 161 §§, varav 9 ägnades samefrågan. Här omnämns rovdjurspolitiken, gruvlagstiftningen, något svävande om samråd enligt ”den svenska traditionen”, arbetet med en nordisk samekonvention, som enligt planerna ska ratificeras samt att regeringen fortsatt arbetar för att ratificera ILO-konventionen, men påpekas, att detta ytterst är en fråga för riksdagen.

När den svenska regeringens delegation anförd av en departementssekreterare från kulturdepartementet trädde in i CERD:s sammanträdes-sal i Genève den 14 maj 2018 väckte det ett visst uppseende, att den bestod av hela 15 personer. Normalt brukar antalet regeringsdelegerade vid dessa möten sällan överstiga 5, oftast färre. En ledamot av CERD uttalade också sin uppskattning av att den manstarka svenska delegationen var väl balanserad vad avser kön, men ansåg, att den borde bjudit även på etnisk variation och ha haft en representant för samerna.

¹⁰ L.W. Svonni: Överskrida gränser. Mediaprint, Uddevalla A/5 2005.

¹¹ CERD/C/SWE/CO/22-23 och där omnämnda dokument.

När CERD sedan avgav sitt utlåtande den 6 juni blev det tydligt, att man haft tillgång även till andra källor och upplysningar än dem som levererats av Sveriges regering.

Jag återger de avsnitt som rör samefrågan:

”Concluding observations on the combined twenty-second and twenty-third periodic reports of Sweden ---

Rights of the Sami indigenous people

16. The Committee is concerned about: (a) the insufficient legislation to fully guarantee the right to free, prior and informed consent, while natural resource extraction, industrial and development projects continue; (b) the insufficient legislation to protect the rights of the Sami people in their traditional lands; (c) some groups within the Sami people that are engaged in different activities being treated differently before the law; (d) continued reports of hate crimes and discrimination against Sami people; (e) reports that the predator policy of 2013 on limiting harm to reindeer is not consistently applied and that Sami reindeer herding communities are facing difficulties in obtaining compensation for damage caused by predators (art. 5 of the Convention).

17. The Committee recommends that the State party:

- a) Take measure to enshrine the right to free, prior and informed consent into law, in accordance with international standards;
- b) Draw up legislation to further protect the rights of Sami people in their traditional lands, take measure to combat hate crimes and discrimination against Sami people, and document, investigate and prosecute hate crimes against Sami people;
- c) Implement the predator policy of 2013, compensate reindeer herders fully for damage by predators and continue consultations on the 10 per cent compensation limit;
- d) Evaluate the implementation, outcome and effectiveness of policies designed to address the problems faced by the Sami.

Så långt CERD. ”Fritt, föregående och informerat samtycke” ska och kan givetvis inte förstås som krav på ensam beslutande- eller vetorätt, snarast ett slags samförstånd i ömsesidigt, i sammanhanget rimligt samtycke. Det säger sig självt, att det inte är någon lätt sak när det gäller förhållandet mellan majoritetssamhället och dess urbefolkning, men det bör inte vara något, som lagstiftaren hur länge som helst kan skjuta ifrån sig.

CERD:s hårda omdöme och precisa rekommendationer om svensk samepolitik väckte snabbare och större uppmärksamhet här i landet än

brukligt, när det gäller FNs kommittéer på de mänskliga rättigheternas område. Redan den 5 maj hade Svenska Dagbladet, *Näringsliv* en artikel under en stor bild av springande renar med rubriken: "FN: Gör samers rättigheter till en nationell prioritet." Den 19 juli på samma ställe väckte rubriken "JK i angrepp på regeringen om samerna – "Dubbelmoral" berättigad uppmärksamhet. Det var avgående JK Anna Skarhed, som utvecklade det bisarra i att ansvaret för samepolitiken vältrats över på domstolarna, som nödgades ta itu med det bit för bit, mål för mål. Nästa dag på samma ställe: "Mikael Damberg: Ingen vetorätt till samerna". Damberg var näringsminister. Det var mitt i valrörelsen och i senare följande intervjuer och artiklar blir det klart, att politikernas passivitet, vad gäller samernas rättigheter bottnar i farhågan att tappa röster.

Slutligen erfares, att Europarådets ministerkommitté – 47 utrikesministrar – den 12 september i en resolution för omedelbar åtgärd uppmanar Sverige, att "öka och formalisera möjligheter för samer att delta i meningsfulla och effektiva beslutsprocesser, som påverkar dem på lokal, regional och nationell nivå och tillgodose att samer kan behålla och utveckla sin kultur när beslut tas som påverkar deras traditionella landområden." Slutligen erfares, att Europarådet ska träffa ansvariga på regeringskansliet och samiska organisation idag den 13 november 2018.¹²

Den dagen råkar vara dagen, då denna uppsats avslutas, så den som lever får se, men anledning kvarstår att fundera över hur den svenska lagstiftaren fungerar, när rättsstatliga krav och internationell rätt ställs mot rädslan för att ta ställning och tappa röster och om det verkligen är så att flertalet väljare utan saknad skulle se samekultur och rennärning gå under.

¹² SvD *Näringsliv* 22 september 2018.